

บทที่ 7

บทสรุป

หากไม่มองประวัติศาสตร์การเมืองอย่างคับแคบเกินไปนัก ประวัติศาสตร์การเมืองจะหมายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์ในอดีต ไม่ใช่เพียงเรื่องราวของกลุ่มชนชั้นปกครองหรือชนชั้นนำทางสังคม ถ้าเป็นเช่นนี้ประวัติศาสตร์ของขบวนการคอมมิวนิสต์ก็ย่อมมีที่ทางของมันในหน้าประวัติศาสตร์ไทย แต่อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่มีพื้นที่ให้กับขบวนการคอมมิวนิสต์น้อยมาก ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วขบวนการคอมมิวนิสต์เติบโตมาเคียงคู่กับระบอบการเมืองสมัยใหม่ของไทย นับตั้งแต่การเคลื่อนไหวของชาวจีนและเวียดนามพลัดถิ่นที่เป็นชนกลุ่มแรกที่นำเอาลัทธิมาร์กซ - เลนินสู่ประเทศไทยในทศวรรษ 2460 ทั้งนี้เราจึงกล่าวได้ว่าคอมมิวนิสต์เป็นตัวละครที่จะขาดเสียไม่ได้ของเวทีประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ในบางช่วงเวลาขบวนการคอมมิวนิสต์ก็มีความใกล้ชิดกับผู้มีบทบาทเด่นทางการเมือง และเคลื่อนไหวได้อย่างเปิดเผย เช่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปจนถึง พ.ศ. 2490 ในบางช่วงเวลาที่ไปสัมพันธ์กับปัญญาชน นักคิด นักเขียนชั้นนำของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกฤษดาภ สหายประคิษฐ อิศนี พลจันทร จิตร ภูมิศักดิ์ รวมไปถึงนักศึกษาปัญญาชนในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 - 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

แต่ช่วงเวลาและกลุ่มคนที่ขบวนการคอมมิวนิสต์ได้ไปเกี่ยวข้องที่ยาวนานและมีจำนวนมากที่สุดคือการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านกำลังอาชุนในชนบท ในสมัยสมัชชา 3 ระหว่าง พ.ศ. 2504 - 2525 ช่วงเวลาดังกล่าวอาจจะถือว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยเสียก็ว่าได้ ไม่เพียงแต่เพราะจำนวนคนที่เข้าร่วมขบวนการ แต่เป็นช่วงที่ได้สร้างผลกระทบต่อสังคมไทยโดยรวมมากที่สุด กล่าวคือการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ส่งผลในด้านกลับ คือ การเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยทุกยุคทุกสมัย ทุกรัฐบาลมองว่าคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของชาติ ดังนั้นจึงเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลต้องแก้ไขปราบปราม การปราบปรามที่เริ่มจากการใช้วิธีการทหารเป็นหลักสู่การใช้วิธีการทางการเมืองเป็นหลัก เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ยาวนานจากการปราบปราม อันส่งผลให้รัฐโดยรวมต้องปรับเปลี่ยนนโยบายที่สามารถแก้ไขได้ตรงจุดมากขึ้น ความเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชนบท และการปรับท่าทีของข้าราชการ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลโดยตรงจากการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งสิ้น

ขณะที่จะต้องมีหน้าประวัติศาสตร์สำหรับขบวนการคอมมิวนิสต์ในฐานะที่เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของรัฐ ในทางกลับกันในประวัติศาสตร์การต่อสู้อันยาวนานของประชาชน ขบวนการคอมมิวนิสต์มีบทบาทที่สูงเด่นในฐานะที่เป็นขบวนการมวลชน (mass movement) เพียงอย่างเดียวที่ความเป็นองค์กร ขนาดขบวนการที่กว้างขวางในระดับประเทศ และสร้างผลสะท้อนต่อสังคมอย่างจริงจัง โดยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ลงมาไม่เคยมีขบวน

การทางการเมืองใดเลยสามารถที่จะเป็นขบวนการมวลชนอย่างแท้จริง แต่ขบวนการคอมมิวนิสต์กล่าวได้ว่าเป็นขบวนการทางการเมืองแรกที่ตั้งปริมณฑลทางการเมืองมาสู่คนในระดับต่างๆ อันได้แก่ ชาวไร่ ชาวนา กรรมกร ที่ซึ่งให้พวกเขาได้เห็นถึงปัญหา เส้นทางออก อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของการต่อสู้ของประชาชน

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีนโยบายลงสู่ชนบทอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2504 ฎุพานเป็นพื้นที่แรกที่คนระดับผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยลงไปขับเคลื่อนงานด้วยตนเอง โดยปัญหาความยากจน อันเนื่องมาจากความไม่เหลียวแลของภาครัฐ และการข่มเหงรังแกของเจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการลุกขึ้นสู้ของประชาชนในเขตฎุพาน พคท. ได้อาศัยเครือข่าย เส้นสายทางการเมืองของขบวนการทางการเมืองที่เคยเคลื่อนไหวอยู่ในภาคอีสานมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นขบวนการคอมมิวนิสต์ของชาวเวียดนามและลาว ขบวนการเสรีไทย และนักการเมืองอีสานเป็นจุดเริ่มต้นในการทำการปลุกระดมมวลชนในแถบฎุพาน โดยการหยิบยกประเด็นปัญหาของชาวบ้านมาเชื่อมโยงกับบริบททางการเมืองในระดับประเทศและระดับสากลว่า แท้ที่จริงแล้วปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ มีที่มาจากรัฐบาลและ "จักรพรรดินิยมอเมริกา" ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากต้องไปกำจัดที่ต้นตอคือการโค่นล้มรัฐบาล ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

วิธีการที่ผู้ปฏิบัติงานของพคท. ลงไปปลุกระดมจัดตั้งขบวนการในหมู่บ้าน แต่เดิมจะส่งผู้ปฏิบัติงานไปฝังตัวทำงานมวลชนอยู่ในหมู่บ้าน แต่จากการปราบปรามจับกุมครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2504 ที่บีบให้ผู้ปฏิบัติงานต้องหลบหนีออกไปอยู่ในเขตป่าเขา ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดเป็นการเคลื่อนไหวมวลชนที่มี "รูปการอาศัยป่าเขา" หรือทฤษฎีป่าบ้าน ใน พ.ศ. 2505 เมื่อสหายนำจากกรุงเทพฯ ลงมาดูแลการเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ได้ให้ผู้ปฏิบัติงานตั้งเป็นกองป่าติดอาวุธอาศัยอยู่ในเขตป่าเขา แล้วลัดลอบเข้ามาทำงานมวลชนในหมู่บ้าน ซึ่งแนวทางดังกล่าวเกิดขึ้นที่ฎุพานเป็นแห่งแรก

เมื่อมีการตั้งกองป่าอยู่ในเขตป่าเขา เขตป่าเขาของฎุพานจึงกลายเป็นที่พักพิงหลบซ่อนของขบวนการคอมมิวนิสต์ที่นับวันก็จะยิ่งขยายตัวขึ้น โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์วันเสียงปืนแตก เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2508 ที่บ้านนาบัว อำเภอชานุมาน จังหวัดนครพนม เป็นการปะทะกันครั้งแรกระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายรัฐบาลจนทำให้มีผู้เสียชีวิตจากการปะทะทั้งสองฝ่าย ซึ่งเปรียบเสมือนการประกาศการลุกขึ้นสู้ของขบวนการคอมมิวนิสต์ โดยมีฎุพานเป็นที่แรกที่ลุกขึ้นสู้ อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์วันเสียงปืนแตกรัฐบาลก็ส่งกำลังทหารเข้ามาโจมตีเขตป่าเขา โดยมุ่งหวังที่จะทำลายกองป่าให้สิ้นซาก โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เป็นระลอกๆ จนถึงปีพ.ศ. 2511 ที่มีการส่งกำลังขนาดใหญ่ถึง 15 กองพัน ฝ่ายกองป่าได้ใช้ฎุพานเป็นที่หลบหลีกการล้อมปราบปรามของรัฐบาลจนสำเร็จ แต่กระนั้นก็ตาม สภาพของกองป่าในช่วงเวลาดังกล่าวก็เต็มไปด้วยความยากลำบากทำให้มีคนออกจากป่ากลับเข้าบ้านเป็นจำนวนมาก

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2513 หลังการปราบปรามกองป่าได้สรุปบทเรียนแก้ไขปรับปรุงขบวนการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการสร้างเครือข่ายติดต่อดูแลกับดาวและกรุงเทพฯ ได้สำเร็จ ทำให้สามารถนำเข้าอาวุธจากต่างประเทศได้ ซึ่งอาวุธทันสมัยเหล่านี้เป็นศักยภาพในการทำลายสูงขึ้นไป กองป่าในช่วงเวลาดังแต่ พ.ศ. 2513 จึงมีการเติบโตและพื้นที่การเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตภูพานก็ขยายใหญ่ขึ้นมาก

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภูพานเป็นเงื่อนไขที่กำหนดการเคลื่อนไหวของขบวนการ การที่เขตงานของภูพานสามารถขยายตัวอย่างกว้างขวางนั้นเนื่องมาจากลักษณะของภูพานที่ไม่ใช่เทือกเขาสูง และโอบล้อมไปด้วยพื้นที่ราบอันเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชนทำให้งานปลุกกระแวจักตั้งมวลชนทำอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันเทือกเขาภูพานก็มีขนาดใหญ่และมีความสลับซับซ้อนพอที่จะให้กองป่าที่อาศัยอยู่บนภูพานสามารถซ่อนหลบหลีกการปราบปรามจากรัฐบาลได้ แต่ลักษณะดังกล่าวก็เป็นจุดด้อยในตัวมันเองเช่นกัน คือ เมื่อลงมาทำงานมวลชนในที่ราบได้ง่าย กองกำลังของรัฐบาลก็สามารถขึ้นมาปราบปรามได้ง่ายเช่นกัน ความยากลำบากของชีวิตในเขตป่าเขาจึงมีอยู่สูง ใน พ.ศ. 2516 หนึ่งเดือนก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ด้วยอิทธิพลจากภายนอกท้องถิ่น ขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตภูพานได้ประกาศสร้างฐานที่มั่นบนเทือกเขาภูพาน ซึ่งมีการประกาศอำนาจรัฐของคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผย การสร้างฐานที่มั่นจึงเป็นการไม่ใช้ปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ แต่เป็นสร้างเป้านิ่งให้รัฐบาลขึ้นมาปราบปราม ดังนั้นฐานที่มั่นภูพานจึงดำรงอยู่ได้ไม่นาน ไม่ทันที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านที่ได้รับ "การปลดปล่อย" เหล่านี้

อย่างไรก็ตาม แม้การสร้างฐานที่มั่นจะเป็นที่ถกเถียงในเชิงยุทธศาสตร์ของการปฏิวัติในหมู่สหายนำ แต่สถานการณ์ในช่วงนั้นส่วนหนึ่งด้วยผลสะท้อนจากเหตุการณ์ "14 ตุลา" ที่ทำให้พลพรรคมีความฮึกเหิม ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลกลับมีขวัญกำลังใจตกต่ำลง ถึงแม้จะมีการสถาปนาฐานที่มั่น ใน พ.ศ. 2518 กระแสสูงของการปฏิวัติ และสงครามประชาชนของภูพานไม่ได้ตกต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่มีกระแสนักศึกษาหลบหนีเข้าป่าเป็นจำนวนมาก ภูพานก็เป็นเขตหนึ่งที่นักศึกษาเข้ามาอยู่ด้วยเช่นกัน ทำให้งานต่างๆ ของกองป่ามีความทันสมัย มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการโฆษณา ศิลปะ วรรณกรรมและด้านการแพทย์ แต่ความตึกคักและมีชีวิตชีวาเหล่านี้ดำรงอยู่ไม่นานนัก ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การที่ พคท. ตัดความสัมพันธ์กับดาว และปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค ซึ่งประเด็นหลังเป็นปัจจัยสำคัญในการล่มสลายของภูพาน โดยเริ่มจากการถอนตัวของนักศึกษาเกือบทั้งหมดของภูพานใน พ.ศ. 2523 และการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2525 ที่มีความขัดแย้งระหว่างสหายนำทางภาคอีสานกับกลุ่มอื่นๆ ทำให้หลังการประชุมผู้นำของภูพานพากันมอบตัวยกเขตงานจนทำให้แทบจะไม่เหลือชาวอนักปฏิวัติบนภูพานอีกต่อไป